

Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право
УДК 342/351/354/004.7:008

Биркович Тетяна Іванівна

*доктор наук з державного управління, професор,
професор кафедри інформаційних технологій
Київський національний університет культури і мистецтв*

Byrkovych Tetyana

*Doctor of Science in Public Administration, Professor,
Professor of the Department of Information Technologies
Kyiv National University of Culture and Arts*

ORCID: 0000-0003-3276-2029

Курило Володимир Іванович

*доктор юридичних наук, професор,
чл.-кор. НААН України, заслужений юрист України,
завідувач кафедри адміністративного та фінансового права
Національний університет біоресурсів і природокористування України*

Kurylo Volodymyr

*Doctor of Science of Law, Professor,
Corresponding Member of the National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine,
Honored Lawyer of Ukraine,*

*Head of the Department of Administrative and Financial Law
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine*

ORCID: 0000-0003-1268-801X

Биркович Олександр Іванович

*доктор юридичних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та історії держави і права
Ужгородський національний університет*

Byrkovych Oleksandr

*Doctor of Science of Law, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Theory and History of the State and Law
Uzhgorod National University
ORCID: 0000-0003-3880-359X*

**РОЛЬ ДЕРЖАВИ У ФОРМУВАННІ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ
НАСЕЛЕННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ**

**THE ROLE OF THE STATE IN FORMING THE INFORMATION
CULTURE OF THE POPULATION IN THE CONDITIONS OF WAR**

***Анотація.** У статті досліджено взаємозв'язок понять «держава», «населення», «особистість», «інформаційна культура», «інформаційне суспільство», які в умовах російської агресії вимагають використання нового погляду в контексті формування інформаційної культури населення в умовах війни. Зазначено, що в умовах війни відбулася інформаційно-глобалістична трансформація в соціумі, яку зумовили постійний розвиток і видозміна форм суспільної комунікації та виникнення сучасних суспільних відносин, які позначаються на правовій системі та державі в цілому. Доведено, що формування інформаційної культури населення в умовах війни є фактором розвитку суспільних відносин у напрямку забезпечення безпеки держави, впливає на правову систему та систему державного управління, відображається на правосвідомості особистості, правовій культурі, правовому вимірі, що, в цілому, відображається на інформаційній культурі населення і особистості країни. Підкреслено, що відсутня або неналежна інформаційна культура населення в умовах війни може завдати шкоди українським інформаційним системам, несе загрозу як для людини, організації чи суспільства, так і в цілому державі. Зазначено, що інформаційні технології стали сучасним простором і*

засобом для вчинення різноманітних правопорушень, які в умовах воєнного стану можуть негативно впливати на свідомість населення країни. Доведено, що для забезпечення формування інформаційної культури населення в умовах війни від держави вимагається суттєве удосконалення чинного законодавства, покращення діяльності правоохоронної та судової систем, а також запровадження додаткових напрямів освіти на усіх її рівнях яка повинна бути направлена на формування правосвідомості та інформаційної культури людини та населення. Підкреслено, що інформаційна культура населення держави в умовах війни повинна ґрунтуватися на принципах поваги до інформаційних прав і свобод людини і громадянина, толерантності суб'єктів інформаційних правовідносин під час їх взаємодії, направлена для підвищення національної безпеки та цілісності держави, пріоритету інноваційної складової при вдосконаленні системи державного управління.

Методологія дослідження базується на визначенні понятійно-категоріального апарату дослідження, включає обґрунтування його теоретичних засад, аналіз і систематизацію наявного досвіду, включає аналіз публікацій, присвячених розглянутій проблемі, у друкованих виданнях та Інтернет-ресурсах.

Ключові слова: держава, населення, особистість, інформаційна культура, інформаційне суспільство, війна.

Summary. *The article examines the interrelationship of the concepts "state", "population", "personality", "information culture", "information society", which in the conditions of Russian aggression require the use of a new perspective in the context of the formation of the information culture of the population in the conditions of war. It is noted that in the conditions of the war, an informational and globalist transformation took place in society, which was caused by the constant development and modification of forms of social*

communication and the emergence of modern social relations, which affect the legal system and the state as a whole. It has been proven that the formation of the information culture of the population in the conditions of war is a factor in the development of social relations in the direction of ensuring the security of the state, affects the legal system and the system of state administration, is reflected in the legal awareness of the individual, legal culture, the legal dimension, which, in general, is reflected in the information culture of the population and personalities of the country. It is emphasized that the absence or inappropriate information culture of the population in the conditions of war can cause damage to Ukrainian information systems, poses a threat to a person, organization or society, as well as to the state as a whole. It is noted that information technologies have become a modern space and means for committing various crimes, which in the conditions of martial law can negatively affect the consciousness of the country's population. It has been proven that in order to ensure the formation of the information culture of the population in the conditions of war, the state is required to significantly improve the current legislation, improve the activities of the law enforcement and judicial systems, as well as introduce additional areas of education at all levels, which should be aimed at the formation of legal awareness and information culture of people and the population. It is emphasized that the information culture of the population of the state in conditions of war should be based on the principles of respect for the informational rights and freedoms of man and citizen, tolerance of the subjects of informational legal relations during their interaction, aimed at increasing national security and the integrity of the state, the priority of the innovative component in improving the system state administration.

The research methodology is based on the definition of the conceptual and categorical apparatus of the research, includes the justification of its theoretical foundations, analysis and systematization of the available experience, includes

the analysis of publications devoted to the considered problem in printed publications and Internet resources.

Key words: *state, population, personality, information culture, information society, war.*

Постановка проблеми. Українське суспільство під час війни з росією переживає надзвичайно тяжкий період (військовий конфлікт серед усіх типів міжнародних конфліктів є найнебезпечніший, характеризується жорстокістю, призводить до масових людських жертв, руйнувань цивільної інфраструктури і матеріальних збитків), характеризується політичними, економічними, соціальними та культурними процесами, прискорення та ускладнення яких призводить до трансформації цінності основ культури, породження нових відносин і практик, які українці використовують для адаптації і виходу з цієї ситуації.

Істотний вплив на формуванні інформаційної культури населення в умовах війни та на функціонування практично всіх соціальних інститутів країни здійснює нова система цінностей та сучасні пізнавальні й практичні пріоритети. Це – відмова від радянської ідентичності; абсолютна сепарація від росіян; категоричне заперечення, що українці та росіяни – один народ та повна ідентифікація себе, як українців, громадян України.

Відбувається зміна інформаційних правовідносин, розширення комунікативного простору, важливого значення набуває підвищення інформаційної культури особистості, яка в умовах технологій інформації зазнає істотних трансформацій, а зміна існуючих суспільних відносин дає можливість розглядати сучасне інформаційне суспільство в умовах війни як складну багаторівневу систему, а культуру населення – як інформаційно-комунікаційну систему.

Все це зумовлює нові вимоги у формуванні інформаційної культури населення, особливостей надання та розповсюдження інформації, захисту

даних в інформаційних системах, які зазнають потужних атак ворожих російських хакерів і які представляють не окремо взятую частину державного життя, а є суцільним і системним явищем для усіх галузей життєдіяльності країни. Дослідження нових ціннісних пріоритетів населення України та роль держави у формуванні інформаційної культури населення в умовах війни є одним із пріоритетних завдань сучасного права і державного управління.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В основу написання даної статті покладено наукові розробки вітчизняних вчених в галузі права, державного управління, економіки, політики, філософії, психології, воєнних та технічних наук таких учених як Л. Арестович, І. Арістова, Т. Биркович, В. Богуш, В. Бровко, О. Войтко, Л. Коваленко, В. Курило, О. Литвиненко, І. Ломачевська, Б. Ломачевський, С. Мамченко, Є Мануйлов, А. Нашинець-Наумова, О. Пруднікова, В. Солонніков, І. Сопілко, А. Тарасюк, Т. Ткачук, М. Шехавцов та інших. На сьогодні кількість публікацій з означеної проблематики є досить обмеженою, оскільки тема доволі нова і в перспективі потребує комплексного дослідження.

Метою статті є дослідження ролі держави у формуванні інформаційної культури населення в умовах війни та спроба усунути окремі недоліки в розумінні досліджуваної проблеми.

Викладення основного матеріалу дослідження. Глобальні дезінформаційні кампанії, що інспіруються авторитарними урядами та активістами радикальних рухів для маніпулювання свідомістю окремих людей та груп населення, стали повсякденною практикою, яка загрожує демократичному розвитку держав та міжнародній стабільності [12]. Законодавчо закріплено право людини на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань. Статтею 34 Конституції України закріплено, що «кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший

спосіб - на свій вибір. Здійснення цих прав може бути обмежене законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя» [8]. Статтею 3 Закону України «Про інформацію» закріплені основні напрями державної інформаційної політики, це: «забезпечення доступу кожного до інформації; забезпечення рівних можливостей щодо створення, збирання, одержання, зберігання, використання, поширення, охорони, захисту інформації; створення умов для формування в Україні інформаційного суспільства; забезпечення відкритості та прозорості діяльності суб'єктів владних повноважень; створення інформаційних систем і мереж інформації, розвиток електронного урядування; постійне оновлення, збагачення та зберігання національних інформаційних ресурсів; забезпечення інформаційної безпеки України; сприяння міжнародній співпраці в інформаційній сфері та входженню України до світового інформаційного простору» [13]. Законом України «Про внесення змін до деяких законів України щодо заборони виготовлення та поширення інформаційної продукції, спрямованої на пропагування дій держави-агресора» від 3 березня 2022 року № 2109-IX, зобов'язали Кабінет Міністрів України протягом двох місяців з дня набрання чинності прийняти нормативно-правові акти, необхідні для реалізації положень цього Закону; привести свої нормативно-правові акти у відповідність із цим Законом; забезпечити приведення міністерствами та іншими центральними органами виконавчої влади їх нормативно-правових актів у відповідність із цим Законом [5]. Тобто, в умовах війни відбулася інформаційно-глобалістична трансформація в соціумі і, держава, на

законодавчому рівні, здійснює регулювання інформаційно-комунікативної системи та сучасних суспільних відносин.

Інформаційні маніпуляції та пропаганду здавна використовувалися у впливі на свідомість суспільства. Тому, інформаційна культура, яка є складовою загальної культури суспільства, посідає особливе місце у інформаційному просторі держави, виступає чинником розвитку суспільних відносин, а формування інформаційної культури населення потребує від держави виваженої інформаційної політики, ефективної системної роботи кібервійськ, достатність всебічних повноважень у роботі контррозвідувального захисту та інших дій, які забезпечать державні та приватні інтереси у сфері інформаційної безпеки у воєнний період.

Цікавим є вивчення проблеми інформаційної культури, з точки зору І. Ломачинської і Б. Ломачинського, яка розкриваються в трьох основних напрямках: технократичному (знання й уміннях конкретної людини як потенційного споживача інформаційних продуктів і послуг), інформаційно-технологічному (де рівень інформаційної культури виступає як один із критеріїв соціальної стратифікації суспільств) та культурологічному [10, с. 91]. З цього приводу Є. Мануйлов і О. Прудникова зазначають, що людина або суспільство з низьким рівнем інформаційної культури не в змозі повноцінно протистояти маніпулятивним технологіям «гібридних воєн» [11, с. 27].

Варто зазначити, що інформаційний простір України є неоднорідним, інформація із запізненням та нерівномірно розподіляється в середині країни, а сам інформаційний продукт, який формується в столиці, має бути доступним і в ньому повинно відображатися життя українців в регіонах [6, с. 7], тому складність особистісної орієнтації в інформаційному просторі призводить до того, що людині, з одного боку, властива значна чутливість до інформаційних потоків, а з іншого, – вона часто хибно визначається щодо стратегії взаємин зі світом, їй бракує

своєрідного інформаційного адаптера, котрий дозволив би диференціювати потоки знаків, символів, схем та значень, що надходять ззовні. У такій ситуації людині потрібен такий собі інформаційний «сталкер», котрий допоможе їй перейти від хаосу й вільного потоку свідомості до стану впорядкованості [17, с. 121] і, законодавче врегулювання цих питань може розглядатися як системоутворювальне по окремій складовій інформаційної політики.

Влучно розкриває основні принципи на яких здійснюється державне регулювання соціально-культурного розвитку держави Т. Биркович. як єдність та чітка підпорядкованість цілей, завдань, орієнтирів та важелів державного управління у сфері культури та соціальної політики, що здійснюється на різних рівнях управління, їх інтегрованість на державному, регіональному та локальному рівнях з метою формування структурно цілісного та несуперечливого механізму реалізації культурно-масових заходів; системність підходу до визначення основних завдань, методів, напрямів та форм опрацювання та реалізації основних напрямів розвитку культури з урахуванням системних перетворень та макро-, мезо- і мікрое- економічних змін; прозорість, послідовність та передбачуваність рішень органів державного управління у сфері культури, що безпосередньо ведуть розробку та впровадження культурних заходів, необхідних для задоволення потреб населення; пріоритетність вирішення соціальних завдань, які відповідають нагальним інтересам населення регіону (міста, села) у забезпеченні їх культурно-масовими заходами; регіональна адаптивність усіх напрямів та окремих заходів соціально-економічної політики до територіальних умов збереження національних традицій, режиму відтворення історичних подій; координованість зусиль усіх суб'єктів соціально-економічного розвитку, а також органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування у єдиному напрямі – досягнення високих соціальних результатів культурно-масової діяльності,

покращання основних його параметрів та зниження соціальної напруги; зорієнтованість усіх структурних елементів державної соціально-економічної політики на досягнення високо ефективного результату проведення культурно-масових заходів на основі балансу інтересів усіх суб'єктів, узгодженості потреб населення та можливостей суспільства, використання новітніх методів соціального регулювання; постійний моніторинг здійснюваних культурно-масових заходів щодо соціальних перетворень, передбачення можливих соціальних наслідків та оцінка ефективності одержаних результатів по проведених заходах» [2, с. 88-89]. Тобто, в інформаційному суспільстві формування інформаційної культури населення в умовах війни є тим фактором, котрий може трансформувати спрямованість політичних, економічних, соціальних і культурних процесів, привести до зміщення центрів тяжіння національних інтересів суб'єктів геополітичної конкуренції в інформаційній сфері для забезпечення безпеки та державності.

Так, О. Войтко і В. Солонніков зазначають, що «аналіз подій з початку загострення відносин між Україною та Російською Федерацією свідчить про неефективність інформаційної політики, нескоординованість діяльності різних суб'єктів забезпечення інформаційної безпеки держави, слабку присутність України в світовому інформаційному просторі, тощо [4, с. 19-20]. Цю ідею також розвиває у своєму дослідженні І. Сопілко, яка підкреслює, що збройна інтервенція Росії проти України на початку 2014 року додатково засвідчила необхідність не просто декларування, а й усвідомлення необхідності виваженого та поміркованого ставлення до безпекових питань. Стратегічні помилки, допущені владою, коли систематично знищувалися за різними напрямками всі безпекові складові, спричинили фактичну нездатність України протистояти симетричним загрозам [16, с. 78]. Українська соціологиня Олександра Дейнеко у статті «Як війна змінює українське суспільство» на шпальтах «Укрінформ»

говорить, що «варто говорити про дискурс сепарації. Дані досліджень показують посилення ідентифікації себе, як громадян України. Наприклад, якщо рік тому 75% ідентифікували себе, як громадяни України, то зараз 98%. Також помітна тотальна відмова від радянської ідентичності. Абсолютна сепарація від росіян, 91% не підтримують тезу, що українці та росіяни - один народ. 64% переконані, що відновлення дружніх відносин неможливе. 76% переконані, що потрібне перейменування тих об'єктів, які пов'язані із рф. І це той консенсус, якого не було до війни» [19].

Справедливо підкреслює, О. Прудникова, що невід'ємною частиною інформаційної культури у цьому контексті є розуміння нової інформаційної технології й здатність її застосовувати як для автоматизації рутинних операцій, так і в неординарних ситуаціях, що вимагають відступів від стандартів і нетрадиційного творчого мислення. У цьому аспекті інформаційна культура – це знання про способи отримання, обробки, зберігання, передачі й використання інформації, а також уміння цілеспрямовано працювати з інформацією для її використання в практичних цілях [14]. Зокрема, О. Литвиненко говорить про зменшення та знешкодження негативного впливу інформаційних викликів і загроз на суспільну свідомість як українського, так і інших народів світу у рамках гібридної війни за суверенітет і територіальну цілісність України згуртування всіх громадян навколо єдиної ідеї є вкрай важливим і актуальним завданням. Оскільки ЗМК мають потужний вплив на суспільно-політичну думку, просування такої ідеї згуртованості й консолідації здебільшого залежатиме від специфіки її подання мас-медійними організаціями [9, с. 173]. Тобто, соціально-філософське відображення проблем межі між свободою інформації та інформаційною безпекою як одним із ключових питань цивілізаційного прогресу сучасної цивілізації [15, с. англ.].

Продовжуючи мову про важливість інформаційно-культурного протистояння України в умовах війни, зазначимо, що формування інформаційної культури населення в контексті захисту та розвитку національної інформаційної культури обумовлює соціальну активність людини та її громадянсько-політичну позицію.

При формуванні та розвитку інформаційної культури населення та національної інформаційної культури, слід враховувати фактичну відсутність надвідомчого координаційно-методичного центру, який би сприяв реалізації загальних організаційних підходів щодо покращення стану інформаційної безпеки. З одного боку, недосконалість системи організації та управління, з іншого боку, вбачається за необхідне переглянути політику держави в цьому питанні та посилити увагу до викладання безпекових дисциплін у освітньому процесі. Про це говорить Л. Арсенович у своєму дослідженні як, експерти у сфері кібербезпеки зазначають про негайну потребу у перегляді наявних освітніх програм та запровадженні більш сучасних підходів в навчанні, як для працівників державної, так і приватної кібербезпеки. Крім того, потребує вдосконалення й система підвищення кваліфікації фахівців із кібербезпеки, яка вимагає їх успішну адаптацію до професійної діяльності, а також постійний освітній контакт з професійною спільнотою на всій території країни [1, с. 56]. Тобто, у процесі розроблення профільної моделі компетентностей на бакалаврському рівні слід прийняти до уваги, що за аналогією з класичним визначенням інформаційної безпеки – під кібербезпекою фактично розуміють властивість захищеності активів від загроз конфіденційності, цілісності, доступності, але в деяких абстрактних рамках – кіберпросторі [3, с. 13-14]. Про важливість розробки інформаційно-психологічних технологій запобігання інформаційно-психологічним впливам, які спрямовуються як на індивідуальну, так і на

суспільну свідомість засобами масової інформації формуючи інформаційну культуру студентської молоді [18, с. 56].

Виходячи з наведеного, можна стверджувати, що чим вищий рівень розвитку інформаційної культури суспільства, яке протистоїть агресії, тим менше шансів у ворога перемогти у «гібридній війні». Це пов'язано з тим, що агресор намагається вплинути на культурні, правові, політичні, ціннісні основи життєдіяльності суспільства та особистості, його завданням є змінити (деформувати) світогляд людини на свою користь за допомогою засобів масової комунікації [11, с. 27].

З нашої точки зору, роль держави у формуванні інформаційної культури населення в умовах війни передбачає формування інтелектуальної та світоглядної волі громадян України щодо відстоювання національних цінностей та захисту української національної ідеї. А суб'єкти інформаційної культури повинні мати критичне мислення, навички зіставлення та селекції інформації, пошук джерел інформації тощо, а правовідносин між ними ґрунтуватися на принципах поваги до інформаційних прав і свобод людини і громадянина.

Суб'єкти – споживачі інформації, що діють у цій галузі, реалізують своє конституційне право на пошук й одержання інформації будь-якого виду й форми подання за винятком інформації обмеженого доступу, порядок одержання якої регламентується особливо. Вони вступають у правовідносини з тими виробниками інформації, інформаційних об'єктів, які діють відповідно до покладених на них обов'язків щодо створення й поширення інформації (це, головним чином, державні підприємства, установи, організації й органи місцевого самоврядування), а також з виробниками інформації – авторами робіт або власниками інформаційних об'єктів. При цьому споживачі інформації несуть цивільно-правову, адміністративно-правову й кримінальну відповідальність за неправомірне використання отриманої інформації [7, с. 379].

У цьому контексті слід наголосити ще раз на кримінально-правовому аспекті досліджуваної проблеми, а саме кіберзлочинності. Як наголошував В. Курило, один із співавторів цієї статті, вивчення комп'ютерної злочинності в кібернетичному просторі дозволяє зробити висновок, зокрема, про те, об'єктом комп'ютерних злочинів виступає ціле коло суспільних відносин, які знаходяться під охороною держави в сфері національної, громадської, інформаційної безпеки; економіки; конституційних прав і свобод людини і громадянина; дотримання честі і гідності особистості тощо. Специфічність комп'ютерних злочинів в тому, що поряд з правовідносинами у фізичному світі, вони існують і у віртуальному. Динаміка зареєстрованих комп'ютерних злочинів в Україні свідчить, що з року в рік їх число збільшується, і з упевненістю можна стверджувати, що дана тенденція буде зберігатися найближчим часом. Серйозні результати у протидії комп'ютерній злочинності можна досягти шляхом міжнародного вирішення проблем боротьби з транснаціональними комп'ютерними злочинами і їх переслідування в судовому порядку [20, с. 50].

Висновки. Ми приєднуємося до позиції тих дослідників, які вважають, що держава має виключні повноваження як по вертикалі, так і по горизонталі стосовно формування інформаційної культури населення в умовах війни і на законодавчому рівні повинна забезпечувати регулювання інформаційно-комунікативної системи для забезпечення безпеки особистості та цілісності держави.

Варто зазначити, що для формування інформаційно-комунікативної системи, забезпечення національної безпеки та врегулювання правовідносини у сфері інформаційної політики та безпеки особистості, держава повинна запровадити загальні і персональні санкції проти окремих суб'єктів інформаційного суспільства.

Боротьба з кіберзлочинність є невід'ємною складовою формування інформаційно-правової культури особистості, особливо в умовах гібридної війни, яку веде проти українського народу, проти України московитський агресор сьогодні, оскільки чинник рівня її ефективності прямо впливає на рівень психологічної стійкості українців та їх патріотизм у смертельному протистоянні з рашистами – новітніми фашистами 21 століття.

Література

1. Арсенович Л.А. Шляхи формування системи підготовки кадрів у сфері кібербезпеки органів державної влади України в умовах розвитку цифрового суспільства України. Актуальні проблеми управління інформаційною безпекою держави: зб. тез наук. доп. наук.-практ. конф. (Київ, 26 березня 2021 р.). [Електронне видання]. Київ : НА СБУ, 2021. С. 7-9.
2. Биркович Т. І. Вплив трансформаційних процесів у державі на формування принципів державного регулювання соціально-культурного розвитку. Інвестиції: практика та досвід. 2018. № 3. С. 86–89.
3. Богущ В.М., Бровко В.Д., Мамченко С.М. Підготовка фахівців з кібербезпеки в межах спеціальності 256 національна безпека (Забезпечення національної безпеки в інформаційній сфері та кіберпросторі). Актуальні проблеми управління інформаційною безпекою держави: зб. тез наук. доп. наук.-практ. конф. (Київ, 26 березня 2021 р.). [Електронне видання]. Київ : НА СБУ, 2021. С. 12-14.
4. Войтко О.В., Солонніков В.Г. Державна інформаційна політика основа забезпечення інформаційної безпеки в умовах гібридної війни. Актуальні проблеми управління інформаційною безпекою держави :

- зб. тез наук. доп. наук.-практ. конф. (Київ, 26 березня 2021 р.). [Електронне видання]. Київ : НА СБУ, 2021. С. 19-21.
5. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо заборони виготовлення та поширення інформаційної продукції, спрямованої на пропагування дій держави-агресора». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2109-20#Text>
 6. Інформаційна культура в Україні: правовий вимір. Монографія / К. І. Беляков, С. Г. Онопрієнко, І. М. Шопіна : за заг. ред. К. І. Белякова. К. : КВІЦ, 2018. 168 с.
 7. Коваленко Л. П. Суб'єкти інформаційних правовідносин. Ученые записки Крымского федерального университета имени В.И. Вернадского. Юридические науки. 2012. 25.2. С. 376-379.
 8. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://www.president.gov.ua/ua/documents/constitution/konstituciya-ukrayini-rozdil-ii>
 9. Литвиненко О. Інформаційна складова у сучасній гібридній війні проти України: виклики й загрози. Українознавчий альманах. 2016. Вип. 19. С. 171-174. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ukralm_2016_19_42
 10. Ломачинська І. М., Ломачинський Б. Г. Роль інформаційної культури у регулюванні соціальних інформаційних систем. Вісник Львівського університету. 2020. 94 с.
 11. Мануйлов Є. М., Прудникова О. В. Інформаційно-культурна безпека України в умовах «гібридної війни». Вісник НЮУ імені Ярослава Мудрого. Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія. 2016. 1(32). С. 26–36. doi: <https://doi.org/10.21564/2075-7190.32.101672>
 12. Про Доктрину інформаційної безпеки України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/685/2021#n7>

13. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 № 2657-ХІІ. Відомості Верховної Ради України. 1992. № 48. Ст. 650. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text>
14. Прудникова О. В. Інформаційна культура інформаційного суспільства: філософський вимір. Вісник НЮУ імені Ярослава Мудрого. Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія. 2016. 4(31). С. 44–53. doi: <https://doi.org/10.21564/2075-7190.31.101656>
15. Prudnikova O., Kuznietsov O. Security at information culture: Wouldn't we lose humanity? *Philosophy and Cosmology*. 2018. Volume 21. P. 107–115.
16. Сопілко І.М. Роль Закону України «Про основи національної безпеки України» в реалізації державної інформаційної політики України. Юридичний науковий електронний журнал : Електронне наукове фахове видання. 2014. Вип. 2. С. 75.78.
17. Ткачук Т. Ю. Інформаційна безпека людини в глобальному інформаційному суспільстві / Т. Ю. Ткачук, Л. Г. Чистоклетов, О. Л. Хитра // Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна; Серія юридична. 2021. Вип. 28. С. 118-124.
18. Шехавцов М. О. Специфіка організації навчально-виховного процесу в умовах інформаційно-гібридної війни / М. О. Шехавцов // Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка : Педагогічні науки. 2019. Вип. 4 (160). С. 54-57.
19. Як війна змінює українське суспільство. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3527305-ak-vijna-zminue-ukrainske-suspilstvo.html>
20. Курило В.І. До питання протидії комп'ютерній злочинності в кібернетичному просторі // Кібербезпека в Україні: правові та організаційні питання : Матеріали міжн. наук.-практ. конфер. Одеса. 22.11.2019 р., Одеса : ОДУВС, 2019. 108 с. С. 49-51.

References

1. Arsenovych L.A. Shliakhy formuvannia systemy pidhotovky kadriv u sferi kiberbezpeky orhaniv derzhavnoi vlady Ukrainy v umovakh rozvytku tsyfrovoho suspilstva Ukrainy. Aktualni problemy upravlinnia informatsiinoiu bezpekoiu derzhavy: zb. tez nauk. dop. nauk.-prakt. konf. (Kyiv, 26 bereznia 2021 r.). [Elektronne vydannia]. Kyiv : NA SBU, 2021. S. 7-9.
2. Byrkovych T. I. Vplyv transformatsiinykh protsesiv u derzhavi na formuvannia pryntsyviv derzhavnoho rehuliuвання sotsialno-kulturnoho rozvytku. Investytsii: praktyka ta dosvid. 2018. № 3. S. 86–89.
3. Bohush V.M., Brovko V.D., Mamchenko S.M. Pidhotovka fakhivtsiv z kiberbezpeky v mezhakh spetsialnosti 256 natsionalna bezpeka (Zabezpechennia natsionalnoi bezpeky v informatsiinii sferi ta kiberprostorii). Aktualni problemy upravlinnia informatsiinoiu bezpekoiu derzhavy: zb. tez nauk. dop. nauk.-prakt. konf. (Kyiv, 26 bereznia 2021 r.). [Elektronne vydannia]. Kyiv : NA SBU, 2021. S. 12-14.
4. Voitko O.V., Solonnikov V.H. Derzhavna informatsiina polityka osnova zabezpechennia informatsiinoi bezpeky v umovakh hibrydnoi viiny. Aktualni problemy upravlinnia informatsiinoiu bezpekoiu derzhavy : zb. tez nauk. dop. nauk.-prakt. konf. (Kyiv, 26 bereznia 2021 r.). [Elektronne vydannia]. Kyiv : NA SBU, 2021. S. 19-21.
5. Zakon Ukrainy «Pro vnesennia zmin do deiakyykh zakoniv Ukrainy shchodo zaborony vyhotovlennia ta poshyrennia informatsiinoi produktsii, spriamovanoi na propahuvannia dii derzhavy-ahresora». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2109-20#Text>
6. Informatsiina kultura v Ukraini: pravovyi vymir. Monohrafiia / K. I. Bieliakov, S. H. Onopriienko, I. M. Shopina : za zah. red. K. I. Bieliakova. K. : KVITs, 2018. 168 s.

7. Kovalenko L. P. Subiekty informatsiinykh pravovidnosyn. Uchenyye zapysky Krymskoho federalnoho unyversyteta ymeny V.Y. Vernadskoho. Yurydycheskye nauky. 2012. 25.2. S. 376-379.
8. Konstyutsiia Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 28.06.1996 r. № 254k/96-VR. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. 1996. № 30. St. 141. URL: <https://www.president.gov.ua/ua/documents/constitution/konstituciya-ukrayini-rozdil-ii>
9. Lytvynenko O. Informatsiina skladova u suchasni hibriddni viini proty Ukrainy: vyklyky y zahrozy. Ukrainoznavchy almanakh. 2016. Vyp. 19. S. 171-174. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ukralm_2016_19_42
10. Lomachynska I. M., Lomachynskyi B. H. Rol informatsiinoi kultury u rehuliuvani sotsialnykh informatsiinykh system. Visnyk Lvivskoho universytetu. 2020. 94 s.
11. Manuilov Ye. M., Prudnykova O. V. Informatsiino-kulturna bezpeka Ukrainy v umovakh «hibrydnoi viiny». Visnyk NIuU imeni Yaroslava Mudroho. Seriya: Filosofiia, filosofiia prava, politolohiia, sotsiolohiia. 2016. 1(32). S. 26–36. Doi: <https://doi.org/10.21564/2075-7190.32.101672>
12. Pro Doktrynu informatsiinoi bezpeky Ukrainy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/685/2021#n7>
13. Pro informatsiiu: Zakon Ukrainy vid 02.10.1992 № 2657-XII. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. 1992. № 48. St. 650. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text>
14. Prudnykova O. V. Informatsiina kultura informatsiinoho suspilstva: filosofskyi vymir. Visnyk NIuU imeni Yaroslava Mudroho. Seriya: Filosofiia, filosofiia prava, politolohiia, sotsiolohiia. 2016. 4(31). S. 44–53. doi: <https://doi.org/10.21564/2075-7190.31.101656>
15. Prudnikova O., Kuznietsov O. Security at information culture: Wouldnt we lose humanity? Philosophy and Cosmology. 2018. Volume 21. P. 107–115.

16. Sopilko I.M. Rol Zakonu Ukrainy «Pro osnovy natsionalnoi bezpeky Ukrainy» v realizatsii derzhavnoi informatsiinoi polityky Ukrainy. Yurydychni naukovyi elektronnyi zhurnal : Elektronne naukove fakhove vydannia. 2014. Vyp. 2. S. 75-78.
17. Tkachuk T. Yu. Informatsiina bezpeka liudyny v hlobalnomu informatsiinomu suspilstvi / T. Yu. Tkachuk, L. H. Chystokletov, O. L. Khytra // Naukovi zapysky Lvivskoho universytetu biznesu ta prava. Serii ekonomichna; Serii yurydychna. 2021. Vyp. 28. S. 118-124.
18. Shekhavtsov M. O. Spetsyfika orhanizatsii navchalno-vykhovnoho protsesu v umovakh informatsiino-hibrydnoi viiny / M. O. Shekhavtsov // Visnyk Natsionalnoho universytetu «Chernihivskiy kolehium» imeni T. H. Shevchenka : Pedagogichni nauky. 2019. Vyp. 4 (160). S. 54-57.
19. Iak viina zminiue ukrainske suspilstvo. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3527305-ak-vijna-zminue-ukrainske-suspilstvo.html>
20. Kurylo V.I. Do pytannia protydii kompiuternii zlochynnosti v kibernetichnomu prostori // Kiberbezpeka v Ukraini: pravovi ta orhanizatsiini pytannia : Materialy mizhn. nauk.-prakt. konfer. Odesa. 22.11.2019 r., Odesa : ODUVS, 2019. 108 s. S. 49-51.